

*Annotation.*In article the modern state is analysed of objects of socio-economic development, influencing is explored of socio-economic development on the terms of vital functions and possibility of development of rural population of the Mykolaiv region.

Key words: rural, socio-economic development, living standards, the production of gross output of agriculture, social sphere.

УДК 631.158:331.522.4

Т.В. Вишня, асистент,

Кам 'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

В статті зазначено ряд негативних чинників, які впливають на формування трудових ресурсів села та заходи щодо покращення їх використання.

Ключові слова: трудовий потенціал села, економічна активність населення, зайнятність, безробіття, міграція

Сільське населення завжди було природною базою відтворення трудового потенціалу аграрного виробництва. Проте особливістю сучасного стану розвитку села є послідовне звуження його природної основи, тобто скорочення чисельності й погіршення відтворювальної структури сільських мешканців.

Перехід України до ринкової економіки було розпочато і має продовження за умов економічної кризи, яка привела до зростання соціальних і економічних проблем села. Провідне місце серед них займають демографічна та економічна криза, проблеми зайнятості селян, формування ринку праці, зміни трудових відносин.

Вагомий внесок у розробку теоретичних і практичних засад формування і використання трудового потенціалу села здійснили Д.Богиня, С.Бандур, О.Бугуцький, М.Долішній, А.Колот, Ю.Краснов, Г.Купалова, Е.Лібанова, В.Онікієнко та інші. Однак ринок праці на селі досліджено лише частково, тому вивчення особливостей формування трудового потенціалу в умовах ринкової економіки потрібно продовжувати вивчати далі.

При аналізі соціально-економічного розвитку галузі сільського господарства у Хмельницькій області важливо і необхідно врахувати демографічні аспекти. Адже демографія є сукупністю знань про відтворення народонаселення, а сільське населення

є джерелом поповнення трудових ресурсів, природною основною формування робочої сили в аграрному секторі.

Сучасна демографічна ситуація в Україні є кризовою, для якої характерно зниження народжуваності, порівняно висока загальна і дитяча смертність, різке зниження природного приросту населення, низький рівень середньої тривалості життя. Демографічна криза в цілому обумовлена економічним спадом, який є особливо відчутним в сільськогосподарській галузі. Впродовж останнього десятиріччя простежується стійка тенденція до зменшення кількості населення України (табл. 1).

Таблиця 1

Сільське населення України працездатного віку*

	2002 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2009 р.
Все населення України, тис. осіб.	48240,9	47100,5	46749,2	46465,7	45782,6
Сільське населення	15950,2	15346,7	15127,1	14943,9	14513,4
%	33,1	32,6	32,4	32,2	31,4
Населення працездатного віку	27984,7	28223,4	28221,1	28140,0	27601,5
Сільськогосподарське населення	8176,9	8226,2	8222,9	8210,0	8123,8
%	29,2	29,1	29,1	29,2	29,4

* Джерело: Статистичні щорічники України за 2005, 2009 рр.

За період з 2002 по 2009 рр. населення України знизилось на 2,458 млн. осіб, тобто на 5,1%. Сільське населення за цей же період зменшилось на 1,437 млн. осіб (9%).

За прогнозними даними відділу економічних і соціальних досліджень ООН, до 2050 року населення нашої країни становитиме близько 26 млн. осіб. Дещо оптимальнішим є прогноз вітчизняних науковців, розроблений Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН України, за яким до вказаного періоду населення України становитиме 36,3 млн. осіб. Зазначені тенденції створюють реальні загрози національній, у тому числі економічній, безпеці країни, що призведе до дефіциту трудових ресурсів, зниження обсягу валового внутрішнього продукту країни та продуктивності праці, а загалом до погіршення якості трудового потенціалу суспільства [1, с. 43].

Погіршення якості життя на селі, скорочення доходів населення, зменшення вкладів у розвиток людського капіталу - усе це стало причиною зниження народжуваності та скорочення тривалості життя населення, міграції найбільш активної та працездатної частини населення в міста та закордон.

Міграція людей закордон (найбільше в Європу) є однією з найбільших проблем для України. По різних джерелах інформації закордон виїхало від 3 до 5 млн. наших

жителів, багато з них на навчання. З однієї сторони, це є позитивним в тому плані, що вони отримують нові знання та переймають досвід роботи. З іншого боку, вони не бажають повертатися назад, оскільки не бачать для себе на батьківщині жодних перспектив. Головним завданням держави, у цьому плані, має бути забезпечення повернення людей, тобто створення сприятливих умов для життя та праці у нашій країні.

На жаль, статистична інформація носить дещо необ'єктивний характер, оскільки не відображає приховану міграцію, яка проявляється у вибутті трудових ресурсів на роботу до інших областей та країн без юридичного оформлення громадянства. Опитування серед селян показали, що реальна ситуація значно гірша. Міграція за кордон з метою працевлаштування не є панацеєю від безробіття. Вирішення проблем зайнятості таким чином шкодить економічному розвитку держави, аграрному сектору, який втрачає трудові ресурси. Міграція негативно впливає на якісні параметри селян, за яких погіршується вікова структура сільського населення. В міграційному обороті по вибуттю основна частка припадає на молодь і людей працездатного віку. Серед мігрантів основну масу складають особи у віці від 15 до 49 років. Це негативно позначається на процесі формування трудового потенціалу сільського господарства, на його кількісних параметрах, але в ще більшій мірі - якісних.

Аналіз вищевикладеного матеріалу свідчить про неспроможність ні природного, ні механічного руху у сільській місцевості у забезпеченні стабілізації чисельності сільського населення, а це, в свою чергу, негативно впливає на формування трудових ресурсів сільської місцевості. Міграція молоді і людей працездатного віку з сільської місцевості, наростаюча депопуляція спричиняють зменшення кількості і погіршення якості трудових ресурсів аграрної сфери. Тому розв'язання проблеми демографічної кризи, як однієї з умов негативного процесу формування трудових ресурсів, є першочерговими як на рівні держави, так і регіону.

Крім умов демографічного характеру, на формування трудового потенціалу села впливає ряд соціально-культурних чинників, проблемність яких нині набула особливої гостроти, негативний вплив яких відчувається і на демографічній кризі, і на проблемах формування трудових ресурсів. Все більшими темпами зростає із села відтік працівників сфери освіти, культури, медичного і побутового обслуговування. З року в рік спостерігається зменшення кількості медичних закладів і підприємств побутового обслуговування, відділень зв'язку, шкіл, і особливо дошкільних установ. Практично зупинилося будівництво об'єктів соціального призначення за рахунок господарства і

житла для сільської молоді. Соціальна інфраструктура практично зруйнована, і заклади соціально-культурного призначення, що ще існують на сьогоднішній день, перебувають в умовах виживання. Низький рівень оплати праці формує лише четверту частину грошових доходів сільськогосподарського населення.

Не зважаючи на характер спрямування аграрної реформи до приватного сектору, все ж більшість зайнятих селян залишається працівниками сільськогосподарських формувань, єдині зміни стосуються статусу агроформувань, в яких вони працюють і на яких умовах. Саме ця частина трудових ресурсів сільського господарства найбільше викликає інтерес з точки зору управління, представляючи собою об'єкт кадрового менеджменту на підприємстві.

Як бачимо з табл. 2, найбільшу питому вагу у структурі підприємств займають фермерські господарства - 73,7%. Та валова продукція, яку вони виробляють є незначна - лише 11% від продукції сільськогосподарських підприємств (табл. 3.), оскільки у розпорядженні фермерських господарств знаходиться незначна частина земель.

Кількість діючих господарюючих суб'єктів у сільському господарстві України*

	2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.		2008 р.		2009 р.	
	одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості
Всього	58575	100	57877	100	57858	100	58387	100	59059	100	57152	100
Господарські товариства	8172	14,0	7900	13,7	7545	13,1	7428	12,7	7879	13,3	7819	13,7
Приватні підприємства	4054	6,9	4123	7,1	4112	7,1	4229	7,2	4326	7,3	4333	7,6
Виробничі кооперативи	1727	2,9	1521	2,6	1373	2,4	1262	2,2	1101	1,9	1001	1,7
Фермерські господарства	42533	72,6	42447	73,3	42932	74,2	43475	74,4	43894	74,3	42101	73,7
Державні підприємства	395	0,7	386	0,7	371	0,6	360	0,6	354	0,6	345	0,6
Підприємства інших форм господарювання	1694	2,9	1500	2,6	1525	2,6	1633	2,8	1505	2,6	1553	2,7

* Джерело: Статистичні щорічники України за 2005-2009 рр.

Кількість фермерських господарств у 2009 році становила 42101, тоді як у 1990 році - лише 82 господарства. Зростання кількості фермерських господарств почалося у 1992 році після прийняття Закону «Про селянське (фермерське) господарство».

Продукція сільського господарства за категоріями господарств*

	1995			2009		
	Валова продукція млн. грн.	У т. ч.		Валова продукція млн. грн.	У т. ч.	
		рослин.	тварин.		рослин.	тварин.
с/г підприємства	48626	27268	21358	45781	28499	17282
у т.ч. фермерські госп- ва	583	453	130	5075	4394	681
господарства населення	46169	22103	24066	56312	33046	23266

*Джерело: Статистичний щорічник України 2009

Реформування аграрного сектору економіки докорінно змінило земельні та майнові відносини в сільському господарстві, що привело до створення якісно нових організаційно-правових форм господарювання. Проте це загострило проблему формування й економічно ефективного використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств у всіх регіонах.

Ситуація у багатьох регіонах України склалася таким чином, що село і сільськогосподарське виробництво при вирощуванні рослинницької продукції не пов'язані між собою. Орендарі великих земельних масивів вирощують на них сільськогосподарські культури за новітніми технологіями без залучення трудових ресурсів із числа сільських мешканців [2, с. 39].

Використання трудових ресурсів у процесі праці, як надзвичайної важливої складової частини продуктивних сил суспільства, приводить у рух засоби виробництва, у результаті чого виробляються матеріальні блага - джерело існування людей. Земля, основні й оборотні засоби та трудові ресурси становлять сукупний ресурсний потенціал будь-якого сільськогосподарського підприємства.

Організаційно-економічні зрушення, здійснення соціальних заходів щодо оздоровлення демографічної ситуації, збереження, відродження і розвиток трудових ресурсів села, підвищення матеріального добробуту селян надасть можливість розвитку всіх агроформувань, задоволення інтересів як їх власників, так і працівників, а також забезпечить ефективне використання трудових ресурсів в аграрній сфері як складової формування продовольчої безпеки країни.

Список використаних джерел

1. Заюков І. Компоненти сучасної демографічної кризи в Україні та їх вплив на трудовий потенціал /І.Заюков // Україна: аспекти праці. - 2008. - № 4. - С. 41-46.

2. Єрмаков О.Ю., Формування і ефективність використання трудових ресурсів в сільськогосподарських підприємствах: Монографія / Єрмаков О.Ю., Величко О.В. - К.: Аграр Медіа Груп, 2010. - 174 с.
3. Статистичний щорічник України за 2005 р. за ред. Осауленка О.Г. Державний комітет статистики України. - К.: «Консультант», 2006. - 575 с.
4. Статистичний щорічник України за 2009 р. за ред. Осауленка О.Г. Державний комітет статистики України. - К.: «Консультант», 2010. - 568 с.

***Annotation.** The article noted several negative factors that influence the formation of working resources and activities to improve their use.*

***Key words:** employment potential of villages, the economic activity of population, employment, unemployment, migration.*

УДК 338.465

Ю.В. Горемикіна,

Інститут демографії та соціальних досліджень

ім. М. В. Птухи НАН України, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

У статті розглянуті особливості українського законодавства у сфері соціальних послуг, окреслені його основні проблеми та перспективи подальшого розвитку.

***Ключові слова:** соціальні послуги, законодавство у сфері соціальних послуг, Закон України «Про соціальні послуги».*

Державну політику у сфері соціального захисту та соціального забезпечення визначають близько 30 законодавчих актів. Різноманітні пільги, соціальні виплати та соціальні послуги в Україні безпосередньо передбачені у 58 законах та більше ніж 120 підзаконних нормативно-правових актах. Конституція України [3] проголошує, що Україна є соціальною державою, а це означає її першочергову орієнтацію на забезпечення соціальних та економічних прав людини. Прямо соціальні послуги в системі економічних та соціальних прав не згадуються (про що свідчить аналіз Конституції України), однак соціальні послуги розглядаються як невід'ємна частина соціального забезпечення (стаття 46).